

KORUMA SORUMLULUĞU (R2P) BAĞLAMINDA FRANSA'NIN MALİ MÜDAHALESİ (2013) ÖRNEĞİ*

Mücahid GÜRBÜZ¹

Öz

Bu çalışmamızda Fransa'nın Mali Cumhuriyeti'ne yönelik gerçekleştirdiği tek taraflı askeri müdahalenin meşruiyetini sağlamak için kullandığı Koruma Sorumluluğu(R2P) ilkesi incelenecektir. Fransa, Mali'de gerçekleştirdiği askeri müdahaleyi meşrulaştırmak için dört argüman öne sürmüştür: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 2085 sayılı kararı ile verdiği yetkilendirme (20 Aralık 2012), Mali hükümeti tarafından yapılan davet (davet ile müdahale), kolektif meşru müdafaa hakkı (51. Madde) ve Koruma Sorumluluğu'na (R2P) başvurma. Fransa hükümeti tarafından ileri sürülen BMGK'nın 2085 sayılı kararı ile verdiği yetkilendirme (20 Aralık 2012), Mali hükümeti tarafından yapılan davet (davet ile müdahale), kolektif meşru müdafaa hakkı (51. Madde) gibi gerekçeler, uluslararası hukukun temel ihtiyaçlarını karşılamak konusunda yetersiz kalmıştır. Fransa tarafından eski sömürgelerinde gerçekleştirilen askeri müdahalelerde ilk üç argüman kullanılmış olmasına rağmen insani gerekçeler öne sürülerek R2P'ye başvurma yeni bir durumdur. Bu durum şüphelere neden olduğu için Mali müdahalesinin uluslararası hukuk açısından değerlendirilerek R2P ilkesinin gereksinimlerin yerine getirilip getirilmediği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mali Müdahalesi, Fransa, Koruma Sorumluluğu, Meşruluk, Yasallık

THE CASE OF FRANCE'S MALI INTERVENTION (2013) IN THE CONTEXT OF RESPONSIBILITY TO PROTECT (R2P)

Abstract

In this study, the principle of Responsibility to Protect (R2P) utilized by France to provide the legitimacy of unilateral military intervention in the Republic of Mali is analyzed. In order to justify legally the military intervention in Mali, France put forward four arguments: the authorization given by the United Nations Security Council (UNSC) in Resolution 2085 (20 December 2012), an invitation by the Malian government (intervention by invitation), its right of collective self-defense (51th Article), and the application of R2P. The reasons given by the French government, such as the authorization given by the UNSC in Resolution 2085 (20 December 2012), an invitation by the Malian government (intervention by invitation), its right of collective self-defense (51th Article), have failed to meet the basic needs of international law. Although the first three arguments were used by France in military interventions in its former colonies, applying for R2P on humanitarian grounds is a new situation. Since this situation raises doubts, Mali intervention will be evaluated within the perspective of international law and whether the requirements of R2P principle are fulfilled.

Keywords: Mali Intervention, France, Responsibility to Protect (R2P), Legitimacy, Legality

* Bu çalışma "Soğuk Savaş Sonrası Fransa'nın Uluslararası Müdahale Pratiğinin Mali Müdahalesi Özelinde İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi, ORCID 0000-0003-4688-4051 mgurbuz@erciyes.edu.tr

Başvuru Tarihi (Received): 27.09.2019 **Kabul Tarihi** (Accepted): 27.03.2020

Giriş

Fransa, Afrika kıtasındaki sömürgeleri bağımsızlıklarını elde ettikten sonra bu ülkelere birçok kez askeri müdahalede bulunmuştur. Soğuk Savaş dönemi boyunca, Fransa eski sömürgelerine yönelik gerçekleştirdiği askeri müdahaleler için birçok hukuki gerekçe öne sürmüştür. Fransa, eski sömürgeleri bağımsızlıklarını elde ettikten sonra bu ülkelerle askeri savunma anlaşmaları imzalamıştır. Bu askeri savunma anlaşmaları sayesinde bu ülkelerde yaşanan kargaşalıkları öne sürerek bu ülkelere askeri müdahalelerde bulunmuştur. Fransa'nın eski sömürgeleri ile imzaladığı askeri savunma anlaşmaları tek taraflı askeri müdahaleler için izin vermektedir. Fransa, Soğuk Savaş dönemi boyunca eski sömürgelerine düzenlediği tek taraflı askeri müdahaleler için bu hukuki argümanı birçok kez kullanmıştır.

Fransa, aynı zamanda Soğuk Savaş dönemi boyunca gerçekleştirdiği askeri müdahaleler için hukuki gerekçe olarak; BMGK'nın kararlarını ve Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51 maddesine dayanarak "kolektif meşru müdafaa" ilkesini ortaya koymuştur. Kimi durumlarda ise Fransa, BMGK'nın kararını beklemeksizin hareket etmiştir.

Bununla birlikte, Fransa eski sömürgelerine yönelik düzenlediği tek taraflı müdahaleler için insani gerekçeler öne sürmüştür. Fransa, tek taraflı olarak gerçekleştirdiği askeri müdahaleleri ülkelerde yaşanan insan hakları ihlallerini ve sivil kayıpları önlemek için gerçekleştirdiğini öne sürmüştür. Fransa aynı zamanda bu ülkelerde yaşayan vatandaşlarını korumak istediğini ve bu nedenle de askeri müdahalede bulunduğunu ifade etmiştir. Fransa'nın insani gerekçelerle gerçekleştirdiği bu tek taraflı askeri müdahaleler bir takım soru işaretlerine ve şüphelere yol açmıştır. Uluslararası toplum, Soğuk Savaş dönemi boyunca Fransa'nın insani gerekçelerle gerçekleştirdiği tek taraflı askeri müdahaleleri eleştirmiştir.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte; etnik, dini ve insani krizler meydana gelmeye başlamıştır. Fransa, yaşanan bu etnik, dini ve siyasi krizlere insani gerekçelerle müdahale etmeye devam etmiştir. Fransa'nın 1994 yılında Ruanda'da gerçekleşen insani krize müdahalede geç kalması, Fransa'nın insani gerekçelerle düzenlediği önceki tek taraflı askeri müdahalelerine karşı şüphelere neden olmuştur.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte Yugoslavya'nın dağılması sonucu gerçekleşen Bosna ve Kosova Krizi ile 1994 yılında Ruanda'da gerçekleşen soykırıma yeterli şekilde müdahale edilememesi İnsani Müdahale'nin yeterliliği konusunda şüphelere neden olmuştur. 1990'larda yaşanan bu krizleri önleme konusunda İnsani Müdahale'nin yeterli olmaması, uluslararası toplum tarafından İnsani Müdahale kavramının yeniden düzenlenmesi gerektiği fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (International Commission on Intervention and State sovereignty-ICISS) adında bağımsız bir uluslararası komisyon tarafından ortaya konulan ve beş yıl gibi kısa bir sürede Birleşmiş Milletler'in (BM) ana organları tarafından benimsenen Koruma Sorumluluğu (Responsibility to Protect-R2P) kavramı ortaya çıkmıştır.

R2P kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte, Fransa tek taraflı olarak gerçekleştirdiği askeri müdahaleler için R2P kavramını hukuki gerekçe olarak kullanmıştır. Fransa, Mali'ye düzenlediği askeri müdahaleyi meşrulaştırmak için BMGK'nın kararları, davetle müdahale (intervention by invitation) ve kolektif meşru müdafaa ilkesi gibi üç bağımsız geleneksel yasal gerekçeye atıfta bulunmuştur. Fransız hükümeti, Mali'ye yönelik gerçekleştirmiş olduğu tek taraflı askeri müdahale için bu üç bağımsız geleneksel yasal gerekçenin yanısıra hukuki dayanak olarak yeni ortaya çıkmış R2P ilkesini gerekçe olarak kullanmıştır.

Bu nedenle çalışmamızda, Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan R2P kavramını Fransa'nın Mali müdahalesi bağlamında inceleyeceğiz. Bu kapsamda, çalışmanın ilk kısmında uluslararası hukuk açısından R2P'nin yasal ve meşru çerçevesi ortaya konulacaktır. Bu

kısımda, çalışmanın kapsamı dışında kalan R2P'ye yönelik yapılan tartışmalara değinilmeyecektir. İkinci kısımda, Fransa'nın Mali'de gerçekleştirdiği tek taraflı askeri müdahale olan Serval Operasyonu'na giden süreç incelenecektir. Son olarak, bu kapsamda R2P'nin yasallık ve meşruiyet çerçevesi bağlamında vaka analizi yöntemiyle R2P kullanımının bir örneği olarak Fransa'nın Mali'de gerçekleştirdiği tek taraflı askeri müdahale olan Serval Operasyonu değerlendirilecektir.

1. Uluslararası Hukuk Açısından Koruma Sorumluluğu (R2P)

2000'li yılların başlangıcına kadar uluslararası ilişkiler alanında ele alınan sorunlardan biri insani müdahalenin yasal olup olmaması meselesiydi. Bir devletin, diğer devletin içinde yaşanan karışıklık nedeniyle tehdit altında bulunan insanları korumak amacıyla diğer devlete karşı zorlayıcı eyleme girişmesi ve özellikle de askeri müdahalede bulunmasının uygun olup olmadığı çok tartışmalı bir konuydu (Kassim, 2014: 9). Daha önce ifade ettiğimiz gibi Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, devletler arasındaki çatışmalar gerilemeye başlamıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle eş zamanlı olarak soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçlar ortaya çıkarak uluslararası topluma zorluklar yaşatmaya başlamıştır. Ülke içinde gerçekleşen bu tip felaketleri engellemek için nasıl hareket edilmesi gerektiği konusunda belirsizlikler ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde gerçekleşen birçok küresel tartışma, insani müdahale olayları çevresinde gerçekleşmiştir. 1993 yılında Somali'de gerçekleşen müdahale, 1994 yılında Ruanda'da yaşanan katliama karşı etkili karşılığın verilememesi, 1995 yılında Srebrenitsa'da yaşanan etnik temizliği önlemede BM'nin yetersiz kalması ve 1999 yılında BMGK'nın onayı olmaksızın NATO'nun Kosova'ya müdahale etmesi NATO'nun müdahale hakkının varlığı, müdahalenin nasıl ve ne zaman gerçekleştirileceği ve müdahaleyi kimin yetkilendireceği gibi birçok soruya neden olmuştur (Kassim, 2014: 9). Bu soruları cevaplandırabilmek için, Uluslararası Hukukun yeni bir ilkesi olan R2P kavramı ortaya çıkmıştır. R2P kavramının ortaya çıkmasındaki tarihi an, 2000 Milenyum Raporundaki Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın konuşmasıdır.

Kofi Annan daha sonra, Kanada hükümetinin himayesinde oluşturulan devlet egemenliği ve insani müdahalelerin gerekliliği arasındaki çatışmayı çözmek için oluşturulan ICISS'e katılmaları için hükümetlere davette bulunmuştur. ICISS'in görevi insani müdahale konusunda uluslararası fikir birliğine vararak R2P hakkında bir rapor oluşturmaktır ("The Responsibility to Protect", 2001). ICISS'in oluşturulması, Kosova'da yaşanan krize ilişkin uluslararası toplumun hareket etme konusunda etkisiz kalmasına karşı bir tepkiydi.

2000 yılının Eylül ayında Kanada Dışişleri Bakanı Lloyd Axworthy'nin girişimleri, Birleşik Krallık ve İsviçre Hükümetlerinin desteğiyle Gareth Evans ve Cezayirli diplomat ve Birleşmiş Milletler özel danışmanı Mohamed Sahnoun'un başkanlığında ICISS kuruldu. Bu komisyonun amacı uluslararası toplumun yaşanabilecek jus cogens ihlalleri ve iç çatışmalarda gerçekleşebilecek felaketlere karşı nasıl cevap verileceği ile alakalı bir kılavuz oluşturmaktır. İnsanlığa karşı işlenen suçların ortak özelliği BM'nin rolü hakkında bir ikilem oluşturmaktır. Bu özellik BM'nin temel ilkeleri olan devletlerin egemenliği ile barış ve güvenliği sürdürme ilkelerinin nasıl uzlaştırılacağıyla alakalıdır (Hoffmann, Nollkaemper ve Swerissen, 2012: 14).

Razali Kassim bu ikilemin çözümü için, egemenlik ilkesinin yeniden düşünülerek egemenliğin kontrol temelli anlamını değil sorumluluk anlamının düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir (Kassim, 2014: 10). Bununla birlikte; Kassim egemenlik ilkesinin anlamı üzerinde gerçekleştirilecek bu değişikliğin ancak aşağıdaki beş faktör üzerinde yapılacak değişikliklerle mümkün olabileceğini ifade etmiştir (Kassim, 2014: 10). Kassim, insan güvenliği ilkesinin uluslararası söylem içindeki etkisinin artırılması, güvenlik kavramının devletlerin ötesine geçerek insanlara ulaşması, uluslararası insan hakları normlarının etkisinin artması, devletin egemenlik

eylemlerinin bir sorumluluk olarak tanınmasının artması ve egemenliğin cezadan muaf olması kültüründen ulusal ve uluslararası hesap verilebilirliğe kademeli olarak geçilmesiyle gerçekleştirileceğini ifade etmiştir (Kassim, 2014: 10).

Razali Kassim, ayrıca egemenlik ilkesinin dışsal olarak diğer devletlerin egemenliğine saygı gösterme ve içsel olarak da devlet içinde yaşayan tüm insanların temel hak ve onurlarına saygı gösterme anlamına gelmesi gerektiğini ifade etmiştir (Kassim, 2014: 10). Bununla uyumlu olarak insani müdahale kavramından R2P'ye doğru değişen bir terminoloji oluşmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin 2004 yılında düzenlediği üst düzeyli panelde (High-level Panel on Threats, Challenges and Change) ve ICISS'de yer alan "mesele hiçbir devletin müdahale hakkı değil fakat her devletin koruma sorumluluğudur" argümanını desteklenmiştir (Kassim, 2014: 10). Bazı yazarlar, R2P'i önleme için çağrıda bulunma, müdahale ve çatışma sonrası yeniden inşa etme olarak basitleştirmektedir (Thakur ve Weiss, 2009: 22–26).

ICISS raporu aşağıdaki iki önerme üzerine temellenmektedir: 1) Devlet halkını korumak için birincil sorumluluğa sahiptir ve bu yüzden R2P'deki egemenlik haktan ziyade bir sorumluluktur; 2) Devlet halkının ciddi şekilde zarar görürken onları uygun şekilde koruma sağlayamamakta ve zararı önleme konusunda isteksiz ve ya başarısızsa, o zaman uluslararası toplum müdahale etmekle yükümlüdür ("The Responsibility to Protect", 2001: XI). Rapora göre, R2P üç ana bileşeni kapsamaktadır: önleme sorumluluğu (the responsibility to prevent) (yani iç çatışma ve ya diğer krizlerin olası nedenlerini önlenmesi), tepki sorumluluğu (the responsibility to react) (insan hakları ihlallerini içeren durumlara askeri ve ya başka şekilde yanıt verme) ve yeniden inşa etme sorumluluğu (responsibility to rebuild) (askeri müdahale sonrasında halka tüm desteğin sağlanması) ("The Responsibility to Protect", 2001: XI). Aynı rapor, askeri hareketin başlaması için gerekli sınırı belirlemektedir ("The Responsibility to Protect", 2001: XI).

R2P, kavram olarak ortaya çıktığı günden itibaren soykırım gibi kitlesel vahşetleri önlemek ve potansiyel kurbanları koruma bakımından uluslararası tartışmaların başlıca konusu olmaya başlamıştır. R2P, BM 2005 Dünya Zirvesi'nde ve ayrıca BMGK tarafından iki kez oy birliği ile kabul edilmiştir. R2P genellikle insani müdahale ile yer değiştirebilecek şekilde kullanılmaktadır. R2P'i savunanlar onun insani müdahaleden farklı olduğunu savunmaktadırlar. Devletlerin kendi vatandaşlarını korumak için sorumlu olarak birincil olarak hareket etmesi ve soykırım, kitlesel kıyım söz konusu olduğunda uluslararası toplumun karşılık verebilmesi yeni bir fikir olarak görülmektedir (Bellamy, 2010: 143–169).

1.1. Krize Karşı Harekete Geçme

R2P'i, insani müdahaledeki kuvvet kullanımının diğer bir söyleyişi olarak kabul etmek, R2P ilkesinin tamamen yanlış anlaşıldığı anlamına gelmektedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi, R2P'nin ilk amacı yaşanacak kötü olayları ve jus cogens ihlalleri önlemektir. Yaşanan olaylara ve krize karşı harekete geçmek ise ikincil bir görevdir (Arsava, 2011: 115). Kuvvet kullanımı zaruret haline geldiği durumda tanımlanacak şartlar çok dar bir şekilde yorumlanmalıdır.

R2P tartışmalarının çoğunluğunda zorlayıcı silahlı güç kullanımı kaçınılmaz olarak en ön sırada yer almaktadır. Çünkü geçmişte yaşanan birçok acı verici olay uluslararası toplumu kötü bir şekilde etkilemiş ve yaşanan bu olaylarda silahlı güç kullanılsaydı binlerce insanın kurtulabileceği sık sık gündeme gelmiştir (Hoffmann vd., 2012: 13). 1994 yılında Ruanda ve 1995 yılında Srebrenitsa'da yaşanan kıyımlar karşısında silahlı güç kullanımının gerekliliği uluslararası toplum tarafından tartışılmaya başlanmıştır.

Krizi önlemek için kuvvet kullanımına başvurma meselesi, R2P tartışmaları içinde çözülmesi en zor konulardan biridir. Soğuk Savaş döneminin bitişiyle birlikte, insanların ciddi risk altında bulunduğu durumların ve acil hareket edilmesi gereken olayların artması nedeniyle bu krizleri çözmek çok daha zor bir hale gelmiştir. Çünkü devletlerin kendi askerlerini kriz yaşanan ülkelere

göndermesi yüksek risk barındırdığı için siyasi olarak kuvvet kullanımını zorlaşmaktadır. Bununla birlikte, kuvvet kullanımı için birçok kriterin bulunması ve bu kriterlerin birbirine rakip olması ve karar verirken bunların ağırlıklarını göz önünde tutmak ve dengelemek işleri zorlaştırmaktadır (Evans, 2008: 129).

Siyaset yapıcılar müdahale için karar alırken bu dengeyi nasıl sağlamaktadır? Kuvvet kullanımının veya zorlayıcı bir askeri müdahalenin R2P bağlamında hangi durumlarda yasal ve meşru olarak kabul edildiği aşağıda ortaya konulacaktır.

1.2. Yasallık Sorunu

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2. Maddesinin 4. Bendinde “Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidinde ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar” şeklindeki ifade ile kuvvet kullanımının yasaklandığı belirtilmiştir. Buna rağmen, BM Antlaşması VII. Bölüm altında 42. maddeyle uluslararası barış ve güvenliğinin korunması için BMGK'nın yetkilendirmesi ile askeri önlemler alınabileceği ve 51. maddeyle meşru müdafaa şeklinde kuvvet kullanımına iki istisna getirmiştir (Welsh, 2004: 74). Birleşmiş Milletler Antlaşması, herhangi bir amaç için veya kitlesel soykırım suçlarına karşılık vermek için Bölüm VII altında zorlayıcı askeri müdahalenin yetkilendirilmesini BMGK'ye bırakmıştır.

Birinci istisna, Birleşmiş Milletler Antlaşması, Bölüm VII altında zorlayıcı önlemler ile madde 2(7) altında istisna oluşturmaktadır. BMGK'nın otoritesi, zorlayıcı önlemlere karar vermesi ve barışı tehdit eden durumları belirlemesi gibi konular Bölüm VII'nin özünü oluşturmaktadır. Madde 39'da; “Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptadığını” şeklinde ifade etmektedir. Ancak, madde 39 saldırı eyleminin ve tehdidin neden oluştuğunu belirtmemiştir. BMGK, bir eylemi tanımlamak ve gerekli önlemlerin alınmasına karar verme konusunda yetkilendirilmiştir. Madde 41 ve 42, ekonomik ve diplomatik önlemler yeterli olmadığında bunları takiben “Uluslararası Barış ve Güvenliği sürdürmek ve yeniden tesis etmek” konusunda askeri araçların kullanılabileceğini ifade etmiştir. Madde 2(7) yasağının diğer bir istisnasının ev sahibi devletin rızasının/onayının olduğu ifade edilmiştir (Evans, 2008: 133).

İkinci istisna, Bölüm VII altındaki tüm askeri kuvvet kullanımı şartları BMGK'nın iznini gerektirmemektedir. Madde 51, “Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğinin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hanel getirmez.” ifadesiyle meşru müdafaa için kuvvet kullanılmasında Güvenlik Konseyi'nin izninin gerekli olmadığı belirtilmiştir (Evans, 2008: 134). Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. Maddesi insani müdahale için doğrudan yasal otorite kaynağı değildir. Bu nedenle insani müdahale kararının alınması BMGK'nın yetkisi altındadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51. Maddesi uluslararası barış ve güvenliğinin korunması için askeri eylemde bulunmaya izin vermiştir (Welsh, 2004: 74).

Bununla birlikte, bu iki istisnaya ek olarak BMGK'nın 1950 yılında sürekli üyelerin oy birliğine varamamaları nedeniyle bloke olduğu ve uluslararası barış ve güvenliğinin sürdürülmesi BM'nin temel sorumluluğu altında olduğu için Genel Kurulun “uniting for peace (Barış için birlik)” kararı ışığında devreye girmesi gerektiği kabul edilmiştir (Hehir, 2008: 15). Bu mekanizma Genel Kurul'un acil özel toplantısı aracılığıyla gerçekleştirilir ve bu toplantıda Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğunluğunun oy vermesi ile karar alındığı için askeri müdahalenin meşruiyet derecesi böylece artmış olmaktadır. Bununla birlikte, BM Genel Kurul'unun BMGK'yi geçersiz kılarak veya doğrudan harekete geçme yetkisi yoktur. Böyle bir durumda, BM Genel Kurul'unun kuvvet kullanımını için harekete geçmesi halinde yasallık sağlanmamış olmaktadır.

Yukarıda belirtilen istisnalar dışında, 1900lu yılların başlarında sivilleri korumak için gerçekleştirilen askeri müdahaleler Uluslararası Teamül Hukuku tarafından uygun görülmekteydi. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 1945 yılında kabul edilmesiyle birlikte, açık antlaşma hükümleri bulunmadığı ve ya BMGK'nın onayının olmadığı durumlarda tek taraflı müdahaleler yasal olarak kabul edilmemeye başlanmıştır (Evans, 2008: 137).

Bu yaklaşım; daha sonra 2001 yılında yayımlanan ICISS Raporunda ve 2004 yılındaki Birleşmiş Milletler Genel Sekreter'inin kurduğu üst düzey panelin (High-level Panel on Threats, Challenges and Change) raporunda da kabul edilmiştir. Bu yaklaşım şu şekilde açıklanmıştır: "İnsani koruma amaçlı askeri müdahaleler ile alakalı Güvenlik Konseyi'nden daha uygun bir organ yoktur. Bu konuda bizim yaptığımız müzakereler sonucunda ezici bir konsensus oluşmuştur. Bir askeri müdahalenin ne zaman, nerede, nasıl ve kim tarafından gerçekleştireceği ortaya çıktığında bu uluslararası konsensusun merkezinde Güvenlik Konseyi'nin merkezi rolü bulunmaktadır" ("The Responsibility to Protect", 2001: 49, Parag. 6.14).

1.3. Meşruiyet Sorunu

BMGK, zorlayıcı askeri müdahale için danışılan yasal otorite olarak doğru karar verici organ olarak kabul edilmektedir. BMGK askeri müdahale için karar verme sürecinde çok dikkat ederek en iyi araçları tahsis etmek zorundadır. Özellikle BMGK müdahaleyi yetkilendirme veya karar alma sürecinde; haklı nedenleri ve ahlaki ilkeleri göz önüne alarak ve açık kanıtlar zemininde hareket etmelidir. BMGK'nın bu şekilde hareket etmesi yalnızca müdahalenin yasallığını değil aynı zamanda meşruiyeti de sağlamaktadır (Evans, 2008: 139).

Yasallık ve meşruiyet arasındaki bu ayrım; 1999 yılında NATO'nun Kosova'da düzenlediği askeri müdahalenin BMGK'nın izni olmaksızın gerçekleştirilmesinden kaynaklanmıştır. 1999 yılında NATO'nun BMGK'nın izni olmaksızın Kosova'da gerçekleştirdiği askeri müdahale yasal olarak kabul edilmemesine rağmen sivil kayıplarını önlemek için gerçekleştiği için meşru olarak kabul edilmiştir. Yasallık ve meşruiyet arasındaki bu ayrım; meşruiyet ilkelerini basitleştirilmesi, standartlaştırılması ve ortak bir şekilde kabul edilmesinden yol açtığı için önemlidir.

Diğer yasal düzenlemeler gibi küresel kolektif güvenlik sisteminin etkinliği sadece nihai olarak kararların yasal olmasına bağlı değil aynı zamanda kararların açık kanıtsal zeminde, haklı nedenler ve yasal olduğu kadar ahlaki olması gibi şartları sağlayarak meşruiyetinin ortak algılanmasına bağlıdır. Herhangi bir askeri eylemin en uygun olması için uluslararası hukuk açısından sorgulamaz şekilde yasal olması ve az çok evrensel olarak meşru olarak kabul edilmesi gerekmektedir (Evans, 2008: 139).

Herhangi bir askeri eylemin, R2P bağlamında meşru sayılması için birtakım kriterler ortaya konulmuştur. 2001 yılında yayımlanan ICISS Raporunda ve 2004 yılındaki Birleşmiş Milletler Genel Sekreter'inin kurduğu üst düzey panelin (High-level Panel on Threats, Challenges and Change) raporunda, R2P kapsamında kabul edilen bütün karar alma kriterleri beş başlık altında özetlenmiştir: Zararın Ciddiyeti (Seriousness of Harm), Doğru Amaç (Proper Purpose), Son Çare (Last Resort), Orantılı Araçlar (Proportional Means), Sonuçların Dengeli Olması (Balance of Consequences) ("A more secure world: Our shared responsibility", 2004: 67, Madde 207).

Yukarıda ifade ettiğimiz R2P ilkesinin meşruiyet kriterlerinin işe yararlığı konusunda hiç kimse tecrübe sahibi değildir. Bununla birlikte, BMGK meşruiyet kriterlerinin müdahale için en iyi sonuçlara neden olacağı hakkında hiçbir garantiyi kabul etmemiştir. R2P ilkesinin meşruiyet kriterlerini müdahale etmenin uygun olup olmadığı hakkındaki BMGK'deki konsensus olasılığını artıracak ve ayrıca karar verilirken uluslararası desteğin maksimize edilmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte, meşruiyet kriterleri üye devletlerin BMGK'i bypass etmesini ve yok sayma olasılığını minimuma indirilmesini sağlamaktadır (Evans, 2008: 142). Aşağıda R2P kapsamında

kabul edilen bütün karar alma kriterlerinin ayrıntılı bir şekilde kapsamının ortaya konulması konunun daha iyi anlaşılmasını açısından önemlidir.

İlk olarak, R2P kapsamında kabul edilen karar alma kriterlerinden “Zararın Ciddiyeti (Seriousness of Harm)” kriterinin kapsamını inceleyeceğiz. 2001 yılında yayınlanan ICISS Raporunda ve 2004 yılındaki Birleşmiş Milletler Genel Sekreter’inin kurduğu üst düzey panelin (High-level Panel on Threats, Challenges and Change) raporunda belirlenen kritere göre, R2P’nin ilk sütunu jus cogens bir ihlalin (savaş suçu, etnik temizlik ve soykırım) gerçekleşmesi durumunda devlet tarafından müdahale için bir görev yüklemektedir (“The Responsibility to Protect”, 2001: 4).

Sivillere karşı iç tehditler ortaya çıktığında askeri müdahale önerileceği zaman sadece iki dizi koşulla bu müdahale yasallaştırılmıştır. Bu koşullardan birincisi soykırım niyetiyle veya değil, kasten devletin ürettiği eylemler, devletin harekete geçmesini reddetmesi ve yetersiz olması veya başarısız devlet durumunda olmasından kaynaklanan “büyük ölçekli sivil kayıp”ları durdurmak ve önlemektir. İkinci koşul; öldürme, zorla sınır dışı etme, terör eylemleri ve ya tecavüzleri kapsayan “büyük ölçekli etnik temizliği” durdurmak ve önlemektir (“The Responsibility to Protect”, 2001: 32-34, Parag. 4.18- 4.27).

2001 yılında yayınlanan ICISS Raporunda ve 2004 yılındaki Birleşmiş Milletler Genel Sekreter’inin kurduğu üst düzey panelin (High-level Panel on Threats, Challenges and Change) raporunda “büyük ölçeğin” miktarının belirlenmesinde hiçbir girişimde bulunulmamış ve her iki raporda “büyük ölçeğin” miktarının olaylar bağlamında tanımlanmasına bırakmıştır. Her iki organda askeri eylemin meşru olabilmesi için büyük ölçekli ölümler veya etnik temizlik gibi açık kanıtları bulunan olayları ileriye yönelik değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bu koşulların içine üç bildik durum girmemektedir: sistematik ırksal ayrımcılıklar ve politik baskı gibi insan hakları ihlalleri; demokratik olarak seçilmiş hükümetlerin devrilmesi, bir devletin yabancı topraklarda yaşayan vatandaşlarını kurtarması. Politik, ekonomik ve ya askeri yaptırımlar dışsal eylemler olarak görülmelerine rağmen bunlar askeri harekâtı meşrulaştırmamaktadır (Evans, 2008: 143).

İkinci olarak, R2P kapsamında kabul edilen karar alma kriterlerinden “Doğru Amaç (Proper Purpose)” kriterin kapsamını inceleyeceğiz. 2001 yılında yayınlanan ICISS Raporunda ve 2004 yılındaki Birleşmiş Milletler Genel Sekreter’inin kurduğu üst düzey panelin (High-level Panel on Threats, Challenges and Change) raporunda; tehditleri engellemek ve durdurmak için düzenlenen askeri eylemin temel amacının ne olduğu önemli bir sorun olarak kalmıştır.

Askeri müdahalenin temel amacının, müdahale eden devletlerin diğer amaçları ne olursa olsun insan acılarının engellemek ve durdurmak olması gerektiği ifade edilmiştir (“The Responsibility to Protect”, 2001: 35-36, Parag. 4.33- 4.36.). Rejimlerin düşmesi meşru bir amaç olarak kabul edilmemiştir. “Doğru amaç” kriterini sağlamaya yarayan yollardan bir diğeri ise, askeri müdahalenin tek ülkeden ziyade çok taraflı veya kolektif şekilde düzenlenmiş olması gerekmektedir. Bununla birlikte, askeri müdahalenin “doğru amaç” kriterine uygun olması için kime yönelik gerçekleştirilmişse, o insanlar tarafından desteklenmiş olması gerekmektedir. Ayrıca, bölgede bulunan diğer ülkelerin görüşleri göz önüne alınmış olmalı ve onların görüşleri askeri müdahaleyi destekleyici nitelikte olmalıdır (Evans, 2008: 143).

Üçüncü olarak, R2P kapsamında kabul edilen karar alma kriterlerinden “Son Çare (Last Resort)” kriterin kapsamını inceleyeceğiz. Askeri müdahalenin gerçekleştirilebilmesi için bütün askeri olmayan seçeneklerin denenmiş ve bu araçların başarısız olması gerektiği ifade edilmiştir (“A more secure world: Our shared responsibility”, 2004: 67, Madde 207 (c)). Aksi takdirde gerçekleştirilen askeri müdahale meşru sayılmamaktadır.

Dördüncü olarak, R2P kapsamında kabul edilen karar alma kriterlerinden “Orantılı Araçlar (Proportional Means)” kriterin kapsamını inceleyeceğiz. Düzenlenen askeri müdahalenin süresi,

kapsamı ve yoğunluğu insani amaçları karşılayacak biçimde asgari ölçüde olmak zorundadır (“The Responsibility to Protect”, 2001: 37, Parag. 4. 39- 4.40). Kullanılan araçlar, tehdidin büyüklüğü ve sonlandırılması ile uyumlu olmak zorundadır. Müdahalenin amacına uygun olarak gerçekleştirilmiş olması için hedef ülkenin siyasi sistemi üzerinde etkisi sınırlı olmalıdır. Bu tür ilkeler her olay için uygun araçların kullanılmasında yeterli bir şekilde açıklığa sahiptir (Evans, 2008: 143).

Son olarak, R2P kapsamında kabul edilen karar alma kriterlerinden “Sonuçların Dengeli Olması (Balance of Consequences)” kriterin kapsamını inceleyeceğiz. Askeri müdahalenin meşru olabilmesi için yaşanan kötü insani durumun iyileşmesini sağlaması gerekmektedir. Müdahalenin getirdiği olumsuz sonuçların, hareketsiz kalınması durumunda beklenen olumsuzluklardan daha fazla olmamalıdır. Sonuçların ölçülü ve uygun olmasını öngören kriter, 2005’te Dünya Zirvesi’nde kabul edilen nihai bildiri hariç diğer tüm belgelerde yer almaktadır (“A more secure world: Our shared responsibility”, 2004: 67, Madde 207 (e)).

Yukarıda ele aldığımız kriterlerin yanısıra 2005 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Dünya Zirve’sinin Sonuç Belgesi’nde, ICISS Raporu’nda bazı küçük değişiklikler gerçekleştirerek R2P kuralının sınırlarını belirlenmeye çalışılmıştır. 2005 yılında gerçekleştirilen Dünya Zirve’sinin Sonuç Belgesi, R2P kuralının aşağıdaki şartları yerine getirmesi gerektirdiği ifade etmektedir: 1) Herhangi bir askeri harekât için BMGK tarafından bir görevlendirme olmalıdır; 2) R2P kapsamı ICISS tarafından tanımlanan beş orijinal olayın dışındaki sadece dört olayla sınırlandırılır (“World Summit Outcome”, 2005: 30).

2005 Dünya Zirvesi’nin sonuç belgesinin 138. Paragrafı, R2P kavramının sınırlarını belirlemiştir. Bu paragraf uyarınca, her devlet soykırım, savaş suçları ve etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlara karşı halkını koruma konusunda sorumluluğa sahiptir (“World Summit Outcome”, 2005: 30). Ayrıca bu paragraf da ICISS Raporunda R2P kapsamına giren doğal afet ve büyük ölçekli can kayıplarının yaşandığı olaylar daraltılarak R2P’nin kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca, R2P için Uluslararası toplumun teşviki ve yardımından bahsetmekte ve BM’nin kendi sorumluluklarını zamanında yerine getirmesi için erken uyarı sisteminin kurulması gerektiğinden bahsetmektedir (Evans, 2008: 48).

2009 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun takip eden raporunda R2P kavramının kapsamı belirlenmiştir (“Follow-up to the outcome of the Millennium Summit”, 2009). Raporun 138. paragrafı uyarınca, R2P’nin aşağıdaki üç sütünü içerdiği belirtilmiştir.

İlk olarak; devletler, soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçlardan vatandaşlarını korumak için birincil sorumluluğa sahiptir. İkinci olarak, Uluslararası toplum bu sorumluluğu yerine getirmede devletleri teşvik etmek ve onlara yardımcı olmak için sorumluluğuna sahiptir. Son olarak; Uluslararası toplum bu suçlardan insanları korumak için uygun, diplomatik, insani ve diğer araçları kullanmak için sorumluluğa sahiptir. Devlet açıkça kendi vatandaşlarını koruma konusunda başarısız olursa, uluslararası toplum Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca, insanları korumak için ortak eylem için hazır olmak zorundadır.

Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki-moon, 2009 yılından itibaren her yıl R2P ilgili yıllık bir rapor yayınlamış ve doktrinini uygulamak için devletlere çağrıda bulunmuştur (Pingeot ve Obenland, 2014: 17). Ayrıca BM, R2P’nin kavramsal, siyasi, kurumsal ve operasyonel gelişimi ile ilgili “Koruma Sorumluluğu için özel danışmanlık” oluşturmuştur (“Letter dated 31 August 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council”, 2007).

2. Serval Operasyonu’na Giden Süreç

Mali’nin 1963 yılında bağımsızlığını elde etmesinden itibaren 1963-1964, 1990-1994, 2006-2008 ve 2012 yıllarında küçük veya büyük çapta birçok defa Tuareg isyanı gerçekleşmiştir (Emerson,

2011: 672–673). Bölgede yaşayan Tuareg etnik grubunu temsil eden Azawad Ulusal Kurtuluş Hareketi (Mouvement National de Liberation de l'Azawad /MNLA) Ocak 2012 tarihinde Mali'nin kuzeyinin bağımsızlığını ilan ettiğinde ülkede bir kriz yaşanmıştır. MNLA, 6 Nisan 2012 tarihinde Azawad bölgesinin Mali'den bağımsızlık kazandığını ilan etmiştir. Ancak, uluslararası toplum Azawad bölgesinin bağımsızlığının geçersiz ve hükümsüz olduğunu kabul etmiştir. Azawad bölgesinde bağımsız Tuareg devletinin ilan edilmesinden kısa bir süre sonra İslamcı silahlı gruplar ve MNLA arasındaki ittifak bozulmuştur.

21 Mart 2012 tarihinde, isyanı ve çatışmaları kötü yönettiğine dair suçlanan Devlet Başkanı Amadou Touamani Touré'ye karşı, Mali ordusunun subayları tarafından bir darbe düzenlendi. Albay Amadou Sanogo tarafında yönetilen askerler, anayasanın askıya alınacağını ve isyanın sonlandırılacağını söz veriyorlardı(Nossiter, 2012). Darbeyi takip eden süreçte, askerler gücü ele geçirmelerine rağmen olayları yatıştırmada başarısız olmuşlardı. Afrika Birliği (AU) ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), darbeyi gayri meşru gördü ve diğer devletlerden askeri cuntanın tanınmamasını istedi. 12 Nisan 2012 tarihinde Uluslararası Toplum, isyancı askerleri yönetimden uzaklaştırdı ve ülkenin Başkan Dioncounda Traoré'nin öncülüğünde geçici hükümet tarafından yönetilmesini sağladı (Solomon, 2013: 16). Dioncounda Traore geçici Devlet Başkanı olarak yemin etmesine rağmen ülke istikrarsız bir durumda kalmaya devam etmiştir (Goudin, 2013).

BMGK tarafından 20 Aralık 2012 tarihinde kabul edilen 2085 sayılı kararda, Mali'de düzenlenecek olan askeri müdahalenin komuta ve kontrolünün yalnızca bir yıllık süre için ECOWAS ve Afrika Birliği liderliğinde AFISMA (African-Led International Support Mission to Mali) olarak bilinen Mali'de Afrika-liderliğindeki uluslararası destek misyonuna yetki verildi (Bergamaschi, 2013: 6). 2013 yılının Ocak ayının başında krizi yönetemeyen Mali'nin Devlet Başkanı, isyancılara karşı resmi olarak Fransa'nın yardımını istedi. Fransa Devlet Başkanı François Hollande, 11 Ocak 2013 tarihinde Mali'ye Fransız askerlerinin konuşlandırılacağını bildirdi (Bergamaschi, 2013: 6). Fransa, aynı gün Mali'de tek taraflı askeri müdahale olan Serval Operasyonu'nu başlattı.

3. Fransa'nın Mali Müdahalesi İçin Öne Sürdüğü Hukuki Gerekçeler ve R2P Kullanımının Analizi

Fransız karar vericiler, Mali müdahalesinin yasal olduğunu ortaya koymak için üç ana argümana atıfta bulunmuşlardır. Bu argümanlardan birincisi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2085 sayılı kararında Fransız müdahalesi için zımni bir yetkinin verildiği öne sürülmüştür. İkinci argüman olarak Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 51. Maddesi uyarınca üye devletlerin kolektif meşru müdafaa doğal hakkına sahip oldukları belirtilmiştir. Üçüncü argüman olarak ise Mali'deki meşru hükümet tarafından yapılan askeri yardım isteğine Fransa tarafından karşılık verilmesidir. Son olarak, Fransa Mali'de düzenlemiş olduğu askeri müdahale için yeni bir kavram olan R2P'i hukuki bir gerekçe olarak ortaya koymuştur. Fransa R2P kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte bu kavramı kullanmaya başlamıştır.

Fransa, R2P dışındaki hukuki argümanları daha önceleri gerçekleştirdiği askeri müdahalelerde birçok kez kullanmıştır. Fransa'nın eski sömürgelerinde tek taraflı olarak gerçekleştirdiği askeri müdahaleler için ortaya koyduğu hukuki gerekçeler birtakım şüphelere neden olduğu için, bu hukuki gerekçelerin yanında yeni bir kavram olan R2P'i kullanmayı tercih etmiştir. Bu nedenle çalışmamızda, Fransa'nın Mali'de düzenlediği tek taraflı askeri müdahale için ortaya koyduğu diğer hukuki gerekçeler yerine R2P argümanı uluslararası hukuk açısından değerlendirilerek, gerekli hukuki şartları yerine getirip getirmediği analiz edilecektir. Bununla birlikte, Fransa'nın Mali'de düzenlediği tek taraflı askeri müdahalenin R2P bağlamında yasallığı ve meşruiyeti değerlendirilecektir.

Fransa, Afrika'da bulunan eski sömürgelerinin bağımsızlıklarını ilan etmelerinden itibaren bu ülkelerde gerçekleştirdiği askeri müdahaleleri meşrulaştırmak için insani müdahale kavramını kullanmıştır. R2P kavramının ortaya çıkmasından itibaren ise Fransa, kavramın destekçisi olmuş ve Afrika'da gerçekleştirdiği birçok operasyonu meşrulaştırmak için bu argümanı kullanmıştır. Fransız hükümeti, 2002 yılında Fildişi Sahili'nde gerçekleştirdiği Unicorn Operasyonu ile 2011 yılında Libya'ya düzenlediği askeri operasyonları meşrulaştırmak için de R2P argümanına başvurmuştur (Serrano ve Weiss, 2013: 13–17). Fransız hükümeti benzer şekilde Mali'ye düzenlediği Serval Operasyonu'nda da eylemlerini meşrulaştırmak için R2P argümanına başvurduğunu ifade etmiştir (Francioni ve Bekkar, 2013: 1).

Fransız kararvericiler, Mali'ye müdahaleyi meşrulaştırmanın ilk unsuru olarak sivillerin korunması üzerine yoğunlaşmışlardır. Fransız Dışişleri Bakanı Laurent Fabius yalnızca Mali halkını değil aynı zamanda Mali'de yaşayan altı binden fazla Fransız'ı ve bin tane Avrupa vatandaşını da korumak istediklerini ifade etmişlerdir ("Mali: Press conference", 2013). Fransız yetkililer, insan hakları ihlallerini önlemek ve Mali halkını kitlesel vahşet ve iç çatışmadan korumak için insani müdahalenin gerekli olduğu olgusunu vurgu yapmışlardır.

Fransız hükümeti tarafından Mali'de gerçekleştirilen askeri müdahaleyi meşrulaştırmak için R2P'ye başvurması, R2P hakkında daha fazla soru işaretleri uyandırmıştır (Francioni ve Bekkar, 2013: 1). Fransız yetkililer, insan hakları ihlallerini önlemek ve Mali halkını kitlesel vahşet ve iç çatışmadan korumak için insani müdahalenin gerekli olduğu olgusunu vurgu yapmışlardır. Fakat, bu tip eylemler için gerekçe olarak R2P'nin kullanımı geçerli olmamaktadır.

3.1. Mali Müdahalesi'nde R2P Uygulamasının Yasallık Sorunu

R2P kapsamında kuvvet kullanımının ve askeri müdahalenin yasal olduğunun belirlenebilmesi için BMGK yetkilendirilmesi aranmaktadır. Fransız yetkililer yaptıkları açıklamalarda Fransa'nın Mali'deki silahlı gruplara yönelik gerçekleştirmiş olduğu askeri müdahaleyi, BMGK'nın kararları ile meşrulaştırmaya çalışmıştır (Fabius, 2013). Fakat BMGK'nın 2085 sayılı kararı, birçok yazarında ifade ettiği gibi Fransa'nın Mali'ye düzenlemiş olduğu askeri müdahale için yeterli yasal temeli oluşturmaktan yoksun bulunmaktadır (Lowe, 2013).

BMGK tarafından 20 Aralık 2012 tarihinde kabul edilen 2085 sayılı karar, Mali'nin egemenliğine, birliğine ve toprak bütünlüğüne tehdit oluşturan ve Sahra Bölgesine yerleşmiş olan silahlı grupların varlığından bahsetmektedir ("Resolution 2085", 2012). Bu kararın kabulünden önce, Birleşmiş Milletler Fransız Büyükelçisi Gerard Arnaud, BMGK tarafından gelecekte gerçekleştirilecek olan herhangi bir askeri eylemi destekleyecekleri konusunda 10 Aralık 2012 tarihinde bir konuşma yapmıştır ("Fransız Büyükelçisi Gerard Arnaud'ın Konuşması", 2012). Mali'de ki insan hakları ihlallerini güçlü bir şekilde kınayan 2085 sayılı karar, bir yıllık bir dönem için AFISMA olarak bilinen Mali'de Afrika-liderliğindeki bir uluslararası destek misyonunun görevlendirilmesine başlatmıştır. AFISMA birlikleri AU ve ECOWAS üyelerinin askeri birliklerinden oluşturulmuştur. AFISMA uluslararası insani hukuka uygun olarak emniyet ve güvenliği yeniden tesis etmek için tüm gerekli önlemleri alacaktı ("Resolution 2085", 2012). Uluslararası toplumun görevleri ile ilgili olarak, 13. paragraf AFISMA'nın görevini yerine getirmesi için üye devletlere askeri katkıda bulunma konusunda çağrıda bulunmuştur ("Resolution 2085", 2012, Prg. 13). Ayrıca, kararın 18. paragrafında BM, bölgesel ve alt-bölgesel örgütler veya üye devletler tarafından sağlanan her türlü desteğin, uluslararası insancıl hukuk ve mülteci hukuku ile uyumlu olması gerektiğini belirtilmiştir ("Resolution 2085", 2012, Prg. 18).

ICISS raporu ve 2005 Sonuç Belgesi, Koruma Sorumluluğu (R2P) altında gerçekleştirilen askeri müdahalelerin BM'nin yetkilendirmesi ve BMGK'nın yetkisi ile başlaması gerektiğini ifade etmişlerdir (Evans, 2008: 139). BMGK, Mali'de yaşanan durumla alakalı 2085 sayılı kararı kabul etmiştir. Fakat BMGK'nın 2085 sayılı kararı tek taraflı bir askeri müdahaleye izin vermemiştir.

2085 sayılı kararın metninde Mali’de düzenlenecek olan askeri müdahalenin komuta ve kontrolünün, AFISMA olarak bilinen Mali’de Afrika-liderliğindeki uluslararası destek misyonuna verildiği açıkça ifade edilmiştir (Coco, Kaboré ve Maillart, 2013). 2085 sayılı kararda görüldüğü gibi, BMGK Mali’deki çatışma için gerekli olan tek güç olarak Afrika silahlı kuvvetlerinden oluşan AFISMA barış gücünü kabul etmekteydi (“Resolution 2085”, 2012). Ayrıca BMGK’nın 2085 sayılı kararının hiçbir yerinde Fransız silahlı kuvvetlerinin konuşlandırılmasından bahsetmemiştir. 2085 sayılı karar, BM’nin diğer üyelerine yalnızca bu misyonu lojistik, eğitim ve diğer konularda destekte bulunmaları için çağrıda bulunmuştur. Fransa, bu misyona destek sağlamak yerine doğrudan askeri müdahalede bulunmuştur (Kontorovich, 2013). Fransa’nın Mali’ye düzenlemiş olduğu askeri müdahale için BMGK’nın yetkilendirmesinin bulunmadığından Serval Operasyonu yasal bir dayanaktan yoksundur.

Özet olarak, BMGK’nın onayı olmadan R2P’ye başvurmak, Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın yetkisinin dışında yer almaktadır. ICISS raporu ve 2005 Sonuç Belgesi Güvenlik Konseyi’nin sessiz kaldığı durumlarda askeri müdahalenin gerçekleştirilebileceğini dikkate almamaktadır (“The Responsibility to Protect”, 2001: XII-XIII). Bir üye devlet tarafından BMGK’nın onayı olmadan kuvvet kullanıldığı durumda BMGK’nın yetki ve statüsünde bir zayıflama olacaktır. Bununla birlikte, geçmiş dönemlerde R2P kullanımını konusunda BMGK kararlarında bir eksiklik oluşacaktır. Bu emsal otorite eksikliği, R2P’nin yanlış uygulamalara dayalı Uluslararası hukukun ihlalini teşvik edebilir. Bu bağlamda R2P kullanımını, insani müdahale bayrağı altında Fransa gibi bir süper gücün herhangi bir müdahaleyi meşrulaştırması için tehdit oluşturmaktadır (Seyedfarshi, 2015: 37). Sonuç olarak, Serval Operasyonu’nda BMGK’nın yetkilendirmesi olmadığı için R2P bağlamında yasallık sorunu ortaya çıkmaktadır.

3.2. Mali Müdahalesi’nde R2P Uygulamasının Meşruiyet Sorunu

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi 2001 yılında yayımlanan ICISS Raporunda ve 2004 yılındaki Birleşmiş Milletler Genel Sekreter’inin kurduğu üst düzey panelin (High-level Panel on Threats, Challenges and Change) Raporunda R2P’ye dayalı herhangi bir askeri müdahale gerçekleştirmek için bir dizi kriteri karşılamak gerekmektedir. R2P kapsamında kabul edilen bütün karar alma kriterleri beş başlık altında özetlenebilir: Zararın Ciddiyeti (Seriousness of Harm), Doğru Amaç (Proper Purpose), Son Çare (Last Resort), Orantılı Araçlar (Proportional Means), Sonuçların Dengeli Olması (Balance of Consequences) (“A more secure world: Our shared responsibility”, 2004: 67, Madde 207). Aşağıda R2P kapsamında kabul edilen karar alma kriterlerinin meşruiyetini Fransa’nın Mali’de düzenlediği tek taraflı askeri müdahale bağlamında değerlendireceğiz.

İlk olarak, yukarıda ifade edildiği gibi R2P’ye dayalı herhangi bir askeri müdahale gerçekleştirmek için gerekli kriterlerden biri olan “Zararın Ciddiyeti (Seriousness of Harm)” kriterini değerlendireceğiz (“The Responsibility to Protect”, 2001: 32-34, Parag. 4.18- 4.27). ICISS raporu ve 2005 Sonuç Belgesi ile belirlenen bu kritere göre, R2P’nin ilk sütunu jus cogens bir ihlalin (savaş suçu, etnik temizlik ve soykırım) gerçekleşmesi durumunda devlet tarafından müdahale için bir görev yüklemektedir (“The Responsibility to Protect”, 2001: 4).

Sivillere karşı iç tehditler ortaya çıktığında askeri müdahale önerileceği zaman sadece iki dizi koşulla bu müdahale yasallaştırılmıştır. Bu koşullardan birincisi; soykırım niyetiyle veya değil, kasten devletin ürettiği eylemler, devletin harekete geçmesini reddetmesi ve yetersiz olması veya başarısız devlet durumunda olmasından kaynaklanan “büyük ölçekli sivil kayıp”ları durdurmak ve önlemektir. İkinci koşul; öldürme, zorla sınır dışı etme, terör eylemleri ve ya tecavüzleri kapsayan “büyük ölçekli etnik temizliği” durdurmak ve önlemektir (“The Responsibility to Protect”, 2001: 32-34, Parag. 4.18- 4.27). Ne ICISS ne de Yüksek Düzeyli Panel “büyük ölçeğin” miktarının belirlenmesinde hiçbir girişimde bulunmamış ve her ikisi de olaylar bağlamında tanımlanmasına bırakmıştır. Her iki organda askeri eylemin meşru olabilmesi için büyük ölçekli ölümler veya etnik temizlik gibi açık kanıtları bulunan olayları ileriye dönük değerlendirilmesi gerektiğini ifade

etmişlerdir. Mali'de bulunan terörist grupların ve MNLA üyelerinin sayısız insan hakları ihlallerine yol açmış olmaları tartışmasız bir şekilde kabul edilmektedir. Buna rağmen, Mali olayında savaş suçu, soykırım ve etnik temizlik ve ya jus cogens ihlal seviyesine ulaşan herhangi bir vahşet konusunda hiçbir kanıt yoktur ("Population at Risk in Mali", 2013). Mali'deki yaşanan durumu geniş bir şekilde kapsayacak şekilde jus cogens ihlallerin çözümlenmesi, muhtemelen bir bütün olarak R2P hakkında şüphelere neden olacaktır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2012 yılının temmuz ve ağustos aylarında yaptığı araştırmalara göre nisan ayında Mali'nin kuzeyini ele geçiren İslamcı silahlı gruplar; yüzlerce çocuğu askere almış, yargısız infaz, zorla organ kesimi gibi sık sık insanlık dışı eylemlerde bulunmuş ve Timbuktu şehrinde yer alan eski anıtları ve türbeleri sistematik bir şekilde tahrip etmişlerdir ("UN Human Rights Council: Statement on the Situation of the Rohingya in Burma, and on the Situation Throughout Mali", 2012). Ensarüddin ve diğer farklı İslamcı gruplar, işgal ettikleri Mali'nin kuzeyindeki bölgede Şeriatın radikal yorumunu uymaya zorladılar ve halkın bu yeni yaşam biçimini uyması için güç kullanmışlardır. Bu yeni yasaya uymayı reddeden ve ihlal eden kişiler, şeriat gereğince cezalandırılmıştır ("Crimes de guerre au Nord-Mali", 2012: 7).

Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısı Fatou Bensouda'nın, 16 Ocak 2013 tarihinde hazırlamış olduğu raporda daha önce Roma Statüsü'nü imzalamış olan Mali'de yaşanan olayların bu statüye göre savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçları teşkil edip etmediği incelemiştir (Bensouda, 2013). Savcı Bensouda, Mali halkının ülke topraklarının kuzeyinde bulunan terörist grupların varlığı nedeniyle korku ve baskı altında yaşamakta olduğunu doğrulamıştır. Mali'nin kuzeyinde farklı isyancı grupların, sivillere karşı, tecavüz, işkence, kaçırma gibi olaylara karıştığı raporda ifade edilmiştir. Bu tip eylemlerin, Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından çalışılıyor olması durumun ciddiyetini göstermesi açısından önemlidir. Mali'de yaşanan olayların savaş suçu olabileceği ifade edilmiştir. Buna rağmen Mali'de yaşanan olayların seviyesi hakkındaki değerlendirmeler Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısı Fatou Bensouda'nın belirttiği gibi gelecekte herhangi bir soruşturma açma amacı için bağlayıcı değildir (Bensouda, 2013). Bu nedenlerden dolayı Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısı Fatou Bensouda'nın hazırladığı rapordan savaş suçu, soykırım ve etnik temizlik gibi jus cogens bir ihlalin gerçekleştiğinin kesinleştiğini çıkartılamaz.

Mali halkının içinde bulunduğu durum nedeniyle, Fransa'nın Mali'ye gerçekleştirdiği askeri müdahalenin R2P bağlamında kolayca anlaşılabilir olduğu ve meşru olduğu iddia edilmiştir. R2P ilkesine göre, devletler iç veya dış tehditlere karşı kendi halklarını koruyamayan diğer devletlere destek olmakla ve yardım etmekle yükümlüdürler (Orford, 2011: 19). Fransa, geçmişte Afrika ülkelerine yönelik sivilleri koruma sorumluluğu gerekçesiyle askeri müdahalelerde bulunmuştur. Bu nedenle, Fransa'nın Mali'ye gerçekleştirdiği askeri müdahalenin gerekçesi olarak ortaya koyduğu Mali halkının korunması argümanı yeni bir argüman değildir. Bununla birlikte, Fransa'nın Afrika ülkelerinde asker konuşlandırması nedeninin o ülkelerde yaşayan insanlar için güvenli bir ortamın yeniden tesis edilmesi olduğu kimi yazarlar tarafından ifade edilmiştir.

Yukarıda gerçekler göz önüne alındığında, Fransa'nın Mali'de gerçekleştirdiği askeri müdahale R2P'nin "zararın ciddiyeti" ilkesi bağlamında meşruiyeti tartışmalıdır. Bununla birlikte, BMGK'nın 2085 sayılı kararı, bu ihlalleri jus cogens ihlaller olarak nitelendirmeden Mali'deki isyancı gruplar tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerini şiddetli bir şekilde kınamıştır ("Resolution 2085", 2012). BM'nin kararlarında, soykırım veya etnik temizlik gibi ifadeler kullanılmamıştır. R2P ilkeleri altında, devlet kendi halkını korumak zorundadır eğer bunu yapma konusunda başarısız olursa, o zaman böyle bir korumanın sağlanması uluslararası topluma düşmektedir. R2P'nin kapsamına üç bildik durum girmemektedir: insan hakları ihlalleri (sistematik ırksal ayrımcılıklar ve politik baskı gibi), demokratik olarak seçilmiş hükümetlerin devrilmesi, bir devletin yabancı topraklarda yaşayan vatandaşlarını kurtarmasıdır. Politik,

ekonomik ve ya askeri yaptırımlar dışsal eylemler olarak görülmelerine rağmen bunlar askeri harekâtı meşrulaştırmamaktadır (Evans, 2008: 143).

Fransa Devlet Başkanı François Hollande ve Dışişleri Bakanı Laurent Fabius yaptıkları birçok açıklamada, Mali topraklarında yaşayan Avrupalı ve Fransız vatandaşını korumanın Fransa'nın görevi olduğunu vurgulamışlardır ("France confirms Mali military intervention", 2013). Bir devletin, yurtdışında yaşayan vatandaşlarını onları tehdit eden tehlikelere karşı korumak istemesi uluslararası hukuka göre tamamen meşru bir istek olarak kabul edilmektedir. Fakat bu durum yukarıda ifade edildiği gibi R2P kapsamında yasal ve meşru olarak kabul edilmemektedir. Fransa'nın Mali'ye düzenlediği askeri müdahaleyi, Fransız ve Avrupalı sivillerin korunması amacı ile gerçekleştirdiği argümanı daha önce Fransa'nın Afrika devletlerine düzenlediği askeri müdahalelerde de kullanılmıştır. Bu nedenle, R2P bağlamında Fransa'nın vatandaşlarını korumak için Mali'ye gerçekleştirdiği askeri müdahale konusunda şüpheler ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, yabancı topraklar üzerinde bulunan sivillerin korunmasının önemli olduğu kabul edilse bile bu gerekçe tek başına askeri müdahale için yeterli değildir.

İkinci olarak, ICISS raporu ve 2004 Yüksek Düzeyli Panel'in Raporunda; tehditleri engellemek ve durdurmak için düzenlenen askeri eylemin temel amacının ne olduğu sorusu önemli bir konu olarak değerlendirildiği için "doğru amaç" kriterinin uygulamasını analiz edeceğiz. Askeri müdahalenin doğru amacının, müdahale eden devletlerin diğer amaçları ne olursa olsun insan acılarının engellemek ve durdurmak olduğu ifade edilmektedir ("The Responsibility to Protect", 2001: 35-36, Parag. 4.33- 4.36). "Doğru amaç" kriterini gerçekleştirmeye yarayan yollardan birisi askeri müdahalenin tek ülkeden ziyade çok taraflı veya kolektif bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Askeri müdahalenin "doğru amaç" kriterine uygun olabilmesi için kime yönelik gerçekleştirilmişse o kimseler tarafından destekleniyor olması gerekmektedir. Ayrıca askeri müdahale için bölgede bulunan diğer devletlerin görüşleri göz önüne alınmış olmalıdır ve o devletlerin görüşleri askeri müdahaleyi destekleyecek şekilde olmalıdır (Evans, 2008: 143).

Yukarıdaki açıklamalar göz önüne alındığında, Mali'de gerçekleştirilen Fransız askeri müdahalesinin "doğru amaç" ilkesini sağlamadığı görülmektedir. Fransa'nın düzenlediği askeri müdahalenin amaçları hala belirsizliği korumaktadır. Yaşanan bu belirsizliklere rağmen Mali'nin içinde bulunduğu durum Fransa'nın askeri müdahalede bulunabilmesi için "doğru amaç" seviyesine ulaşmamıştır. Çünkü yukarıda belirtildiği gibi ICISS raporu ve 2004 Yüksek Düzeyli Panel'in Raporu'nda belirtilen "doğru amaç" kriterini sağlayacak herhangi bir jus cogens bir ihlal gerçekleşmemiştir.

R2P'nin "doğru amaç" ilkesine yerine getirebilmek için askeri müdahalede bulunan ülkenin, müdahale ettiği ülkede çıkarlarının bulunmaması gerekmektedir. Fransa Devlet Başkanı François Hollande, Serval Operasyonu'nun başlangıcından itibaren sıkı bir şekilde Fransa'nın Afrika'da hiçbir çıkarının olmadığını belirtmiştir. Serval Operasyonu'nun amacının yalnızca Mali'nin toprak bütünlüğünü korumak olduğu ifade edilmiştir ("Sur les relations entre la France et les Emirats arabes unis et sur l'intervention militaire française au Mali", 2013). Fransız karar vericilerin geçmişte yaptıkları açıklamalarda bu söylemin aksine Fransa'nın Mali'de farklı çıkarlarının bulunduğu belirtilmiştir. Örneğin; 27 Ağustos 2012 tarihindeki Büyükelçiler Konferansı'nda Fransa Devlet Başkanı François Hollande, Fransa'nın Mali'de çıkarlarının bulunduğunu ifade etmiştir ("XXe Conférence des ambassadeurs", 2012). Daha önce, Fransa'nın Mali'de ekonomik, siyasi ve jeopolitik çıkarları bulunduğu ifade etmiştik. Bununla birlikte, Serval Operasyonu, Fransa Devlet Başkanı François Hollande'in Françafrique[‡] ilişkilerinden kopma

[‡] Françafrique kavramı, Fransa ile Afrika arasındaki ilişkileri tanımlamaktadır. Bu kavram ilk defa 1955 yılında Fildişi Sahili Devlet Başkanı Félix Houphouët-Boigny tarafından olumlu manada kullanılmıştır. Daha sonraları bu kavram Fransa'nın neo-kolonyal ilişkilerini tanımlamak için negatif manada kullanılmıştır.

konusundaki başarısızlığı olarak nitelendirebilmek mümkündür. Fransa'nın Mali'ye düzenlediği askeri müdahaleyi anlamak için öncelikle coğrafi yaklaşımı ele almamız gerekmektedir.

Mali'nin jeopolitik konumu Fransa açısından önemli bir yer tutmaktadır. Sömürge döneminde Batı Afrika Federasyonu içinde yer alan Mali (Fransız Sudanı), Fransız Batı Afrika ile Fransız Kuzey Afrika arasında stratejik olarak önemli bir kavşak işlevi görmekteydi. Fransa ve Mali arasındaki gergin ilişkiye rağmen, Fransa'nın sömürgecilik sonrasında küresel güç durumunu devam ettirebilmesi için Mali Fransa'nın etki alanında merkezi bir yer işgal etmiştir (Chafer, 2002: 345–346). Mali'nin kuzeyinde ortaya çıkan karışıklıklar Fransa'nın etki alanına bir tehdit olarak algılanmıştır.

Batı Afrika'da Fransa'nın ekonomik çıkarlarının bulunması, Mali'deki olaylara müdahale etmekte dâhil olmak üzere bölgedeki Fransız eylemlerini açıklayan diğer bir unsurdur. Fransa'nın Batı Afrika'daki diğer ülkelerdeki ekonomik çıkarları ile kıyaslandığında Fransa'nın Mali'de ekonomik çıkarları sınırlı kalmaktadır (Chafer, 2014: 522). Fransa'nın Mali'deki yatırımları nispeten düşük düzeylerde seyretmesine rağmen Mali, Fransa'nın ekonomik olarak çok aktif olduğu bölgenin önemli bir parçasıdır. Bu nedenle, Mali'de istikrarının ortadan kalkması demek Fransa'nın Nijer, Senegal, Burkina Faso ve Fildişi Sahili gibi komşu ülkelerde ekonomik çıkarlarının tehdit edilmesi anlamına gelmektedir.

Mali ve Nijer arasındaki sınır boyunca yer alan Fransız nükleer enerji santrallerini besleyen Nijer uranyum madenlerinin varlığını göz önüne aldığımızda Mali'nin Fransa için hayati bir öneme sahip olduğu görülmektedir ("France's Recent Military Intervention in Mali", 2013). Mali'nin kuzeyinde yer alan silahlı grupların varlığı Fransa'nın ekonomik çıkarlarını tehdit etmektedir. Nijer'in uranyum bakımından zengin olması nedeniyle Fransa'nın Afrika'daki çıkarları bu ülkede yoğunlaşmıştır. Nükleer enerji konusunda uzmanlaşmış bir Fransız şirketi olan Aréva, Nijer'de bulunmaktadır. Fransa hükümeti, Mali'nin kuzeyinde yaşanan kargaşanın Nijer topraklarına yayılmasından endişe etmiştir. Bununla birlikte, 2010 yılında Nijer'deki beş Aréva personelinin kaçırılmasıyla gösterildiği gibi, bölgede çalışan Fransız personelin güvenliğinin sağlanması son yıllarda giderek zorlaştı (Chafer, 2014: 519). Bu nedenle, Fransız yetkililer Mali'nin kuzeyindeki silahlı grupları, Nijer topraklarında bulunun Aréva'ya ulaşmadan önce durdurmak istiyordu. Fakat Fransız yetkililer, Serval Operasyonu'nun başlangıcından itibaren bu amacı hiçbir şekilde gündeme getirmemişlerdir.

Fransa'nın Batı Afrika bölgesindeki bulunan enerji kaynaklarının güvenliği açısından Mali önemli bir yer tutmaktadır. Fransa merkezli çok uluslu bir petrol şirketi olan Total'in gelirlerinin üçte biri Afrika'dan gelmektedir (Chafer, 2014: 522). Bu şirketin güvenliğinin sağlanması Fransa'nın ekonomik çıkarları açısından merkezi bir yer tutmaktadır. Buna ek olarak, Batı Afrika bölgesinde faaliyet gösteren Fransız bankaları ve büyük Fransız şirketlerinin güvenliğinin sağlanması da ekonomik çıkarlar açısından önemli bir yer tutmaktadır (Chafer, 2014: 522). Dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alan Fransa'nın, kendi şirketlerinin güvenliğini sağlamak istemesi merkezi çıkarlar açısından anlaşılabilir. Fransa'nın büyük ekonomik çıkarları olan Batı Afrika bölgesinde yer alan Mali'de istikrarsız bir ortam oluştuğunda bu durumun Fransa'nın genel ekonomik refahı üzerinde olumsuz sonuçlara yol açacağı çok açıktır. Fransa Mali'de yalnızca ekonomik çıkarları sahip değildir. Bununla birlikte, artan Amerika Birleşik Devletleri ve Çin nüfuzuna karşı yeniden bölgedeki geleneksel ve tarihi etkisini kazanmak için siyasi çıkarlara sahip bulunmaktadır (Kanti, 2013: 21).

Yukarıda ifade edildiği gibi, Fransa'nın Afrika'da özellikle Sahra bölgesinde ekonomik, siyasi ve jeopolitik çıkarlarının bulunduğu dünya tarafından bilinmektedir. Fransa, Mali'ye düzenlediği askeri müdahalenin neo-kolonyal bir davranış olarak görülmesinden korktuğu için bu bölgede çıkarlarının bulunduğu kabul etmek istememiştir. Fransa'nın Mali'de çıkarlarının bulunması, "doğru amaç" ilkesinin zedelenmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle, gerçekleştirilen askeri

müdahale yasal ve meşru olarak görülmemektedir. Son olarak, “doğru amaç” kriterini gerçekleştirmeye yarayan yollardan birisinin askeri müdahalenin tek ülkeden ziyade çok taraflı ve ya kolektif bir şekilde gerçekleştirilme olduğunu ifade etmiştik (Evans, 2008: 143). Fransa'nın Mali'ye düzenlediği askeri müdahale tek taraflı bir şekilde gerçekleştirildiği için “doğru amaç” kriterini yerine getirmemektedir.

Üçüncü olarak, Yüksek Düzeyli Panel'in Raporunda, askeri müdahalenin gerçekleştirilebilmesi için bütün askeri olmayan seçeneklerin denenmiş ve bu araçların başarısız olması gerektiği vurgu yapılarak “Son Çare (Last Resort)” kriterine atıfta bulunulmuştur (“A more secure world: Our shared responsibility”, 2004: 67, Madde 207 (c)). Aksi takdirde yapılan müdahale meşru sayılmamaktadır. Serval Operasyonu, Mali'yi içinde bulunduğu durumdan kurtarmak ve istikrara kavuşturmak için gerekli bir “son çare” olmaktan uzaktır. Fransa'nın diplomatik müzakere gibi kuvvet kullanımı başvurmadan istikrarı sağlamak için birçok seçeneği bulunmaktaydı. Fransız hükümeti, kuvvet kullanmadan önce müzakere, arabuluculuk gibi diplomatik araçları kullanmamıştır. Diplomatik araçları kullanmaksızın gerçekleştirilen böyle bir askeri müdahale R2P'nin “son çare” kriteri bağlamında meşru sayılmamaktadır.

Dördüncü olarak, “Orantılı Araçlar (Proportional Means)” ve “Sonuçların Dengeli Olması (Balance of Consequences)” kriterleri ilk üç kriterin meşruiyeti bağlı olduğu ve BMGK'nın yetkilendirmesi ile kuvvet kullanımı gerçekleştikten sonra gereken şartlar olduğu için Fransa'nın BMGK'nın yetkilendirmesi olmaksızın Mali'ye yönelik gerçekleştirdiği askeri müdahale nedeniyle bu kriterlerin anlamsız hale gelmesinden dolayı meşruiyet açısından değerlendirilmesine gerek kalmamıştır.

Son olarak, daha önce belirttiğimiz gibi ICISS raporuna göre R2P üç ana bileşeni kapsamaktadır: önleme sorumluluğu (the responsibility to prevent - yani iç çatışma ve ya diğer krizlerin olası nedenlerini önlenmesi), tepki sorumluluğu (the responsibility to react - insan hakları ihlallerini içeren durumlara askeri ve ya başka bir şekilde yanıt verme) ve yeniden inşa etme sorumluluğu (the responsibility to rebuild - askeri müdahale sonrasında halka tüm desteğin sağlanması) (“The Responsibility to Protect”, 2001: XI). R2P'nin diğer bileşenleri olan önleme sorumluluğu (the responsibility to prevent) ve yeniden inşa etme sorumluluğu (the responsibility to rebuild) Mali'de yaşanan müdahalede gerçekleşmemiştir. Fransız askeri kuvvetleri diplomatik eylemler veya müzakereler yoluyla iç çatışmayı önlemek için herhangi bir girişimde bulunmamışlardır. Ayrıca Fransız silahlı kuvvetleri Mali'yi yeniden inşa etmek için hiçbir faaliyet gerçekleştirmemiştir. Bu nedenlerden dolayı, R2P'nin diğer iki bileşeni olan önleme sorumluluğu (the responsibility to prevent) ve yeniden inşa etme sorumluluğu (the responsibility to rebuild) yerine getirilmemiştir. Özetle, yukarıda ortaya konulan değerlendirmeler ışığında Serval Operasyonu R2p'nin meşruiyet kriterlerini sağlamamaktadır.

4. Sonuç

Fransız hükümeti, Mali'ye düzenlediği tek taraflı askeri müdahaleyi meşrulaştırmak için birbirinden bağımsız üç geleneksel hukuki gerekçe olan BMGK kararları, davetle müdahale ve kolektif meşru müdafaa ilkesine atıfta bulunulmuştur. Fransız hükümeti bu üç bağımsız geleneksel hukuki gerekçenin uluslararası hukukun temel ihtiyaçlarını karşılamak konusunda yetersiz kalması nedeniyle son hukuki dayanak olarak R2P'yi kullanmıştır. Fransız karar vericilerin Mali'de düzenlemiş oldukları tek taraflı askeri müdahale için R2P'ye başvurması Serval Operasyonu'nun yasallığı ve meşruiyeti konusunda birtakım sorulara neden olmuştur. Bu çalışmada, Fransa'nın Mali'de gerçekleştirmiş olduğu Serval Operasyonu'nun yasallığı ve meşruiyeti R2P tarafından belirlenen çerçeve bağlamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, R2P'nin yasallığı ve meşruiyeti için belirlenen çerçeve bağlamında Serval Operasyonu'nun yasallığı ve meşruiyeti konusunda şu sonuçlara varılmıştır.

İlk olarak, çalışmada gösterildiği gibi R2P kapsamında kuvvet kullanımının ve askeri müdahalenin yasal olarak kabul edilebilmesi için öncelikle BMGK yetkilendirmesi arandığı belirtilmiştir. Bu kapsamda BMGK'nın Mali'deki durumu ele aldığı 2085 sayılı kararın içeriğine bakılması gerekmektedir. BMGK'nın 2085 sayılı kararın metninde Mali'de düzenlenecek olan askeri müdahalenin komuta ve kontrolünün, AFISMA olarak bilinen Mali'de Afrika-liderliğindeki uluslararası destek misyonuna verildiği açıkça ifade edilmiştir. Bununla birlikte, bu karara göre BM'nin diğer üyelerine yalnızca bu misyonu lojistik, eğitim ve diğer konularda destekte bulunmaları istemiştir. Fransa'nın Mali'ye düzenlemiş olduğu askeri müdahale için BMGK'nın yetkilendirmesinin bulunmayışı ve BM'nin diğer üyelerinin bu müdahale yalnızca lojistik ve eğitim konularında destek vermeleri çağrısında bulunduğu gibi nedenlerden dolayı, Fransa'nın bu karara uymadan tek taraflı askeri müdahalede bulunması R2P kapsamında Serval Operasyonu'nun yasallık kriterini sağlayamamasına neden olmuştur.

İkinci olarak, R2P meşruiyet kriterlerinden olan “zararın ciddiyeti” konusunda birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu kritere göre R2P'ye başvurabilmek için tanımlanmış olan soykırım, insanlığa karşı suçlar, etnik temizlik veya savaş suçları gibi jus cogens ihlallerin Mali'de zorlayıcı bir eşik meydana getirmedeği görülmüştür. İnsan hakları örgütü ve Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısı tarafından hazırlanmış raporlarda insan hakları ihlallerinin yaşanmış olduğunun kabul edilmesine rağmen jus cogens ihlallerden bahsedilmemiştir. Bununla birlikte, BMGK'nın aldığı 2085 sayılı kararda jus cogens ihlallerden bahsedilmemiştir. Yukarıda ifade edildiği gibi, Mali'de yaşanan durum R2P meşruiyet kriterlerinden olan “zararın ciddiyeti” konusunda zorlayıcı bir eşik meydana getirmedeği için Serval Operasyonu için meşru bir gerekçe oluşturmamaktadır.

Üçüncü olarak, Fransa'nın Mali'ye düzenlediği askeri müdahale ICISS raporu ve 2005 Sonuç Belgesi'nde ortaya konulan “doğru amaç” kriterine uymamaktadır. “Doğru amaç” kriterine göre R2P'nin meşru olabilmesi için müdahale eden devletin müdahale ettiği ülkede çıkarının olmaması ve müdahalenin tek taraflıdan ziyade çok taraflı olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Fransa'nın Mali'de düzenlediği Serval Operasyonu, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Somali ve Fildişi Sahili dâhil olmak üzere Afrika kıtasındaki önceki Fransız müdahaleleri ile bir sürekliliği teşkil etmektedir (Pingeot ve Obenland, 2014: 20). Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Afrika kıtasında gerçekleştirilen askeri müdahaleler Fransa'nın çıkarlarına hizmet etmiştir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Fransa'nın Mali'nin bulunduğu bölgede ekonomik, siyasi ve stratejik çıkarları bulunmaktadır. Bu nedenle, Fransa'nın Mali'ye yönelik gerçekleştirdiği askeri müdahale “doğru amaç” kriteri açısından şüpheye neden olmuştur. Bununla birlikte, Serval Operasyonu'nun tek taraflı bir şekilde gerçekleştirilmiş olması “doğru amaç” kriteri açısından meşruiyet sorununa yol açmıştır. Sonuç olarak, yukarıda belirtilen iki nedenden dolayı “doğru amaç” kriterinin gerçekleşmemiş olması Serval Operasyonu'nun meşru olmadığını göstermektedir.

Dördüncü olarak, Fransız hükümeti, R2P bağlamında Mali'de düzenlediği askeri müdahale için “son çare” kriterini yerine getirememiştir. “Son çare” kriterinin gerçekleşmesi için tüm askeri olmayan seçeneklerin denenmiş ve bu araçların başarısız olması gerekmektedir. Fransa'nın diplomatik müzakere gibi kuvvet kullanımı başvurmadan istikrarı sağlamak için birçok seçeneği bulunmaktaydı. Fransız hükümeti, kuvvet kullanmadan önce müzakere, arabuluculuk gibi diplomatik araçları kullanmamıştır. Diplomatik araçları kullanmaksızın gerçekleştirilen böyle bir askeri müdahale R2P'nin “son çare” kriteri bağlamında meşru sayılmamaktadır. Bununla birlikte, bu tür askeri müdahaleler R2P'nin geniş bir şekilde yorumlanmasına neden olacağı için sorunlu olmaktadır. İnsani gerekçelerle gerçekleştirilen askeri müdahaleler için R2P'nin geniş kullanımı yeni bir müdahaleciliği izin verme tehlikesine yol açabileceği için orijinal taslağı hazırlayanlar ve Koruma Sorumluluğu savunucuları, silahlı kuvvet kullanımı için gerekli kriterlerin eşliğini arttırmışlardır.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, Fransa'nın R2P bağlamında Mali'de gerçekleştirdiği tek taraflı askeri müdahale BMGK'nın yetkilendirmesi olmadığı ve R2P kavramının meşruiyet şartlarını sağlamadığı için yasal ve meşru sayılmamaktadır. Bununla birlikte, özellikle ICISS raporu ve 2005 Sonuç Belgesi'nde ortaya konulan meşruiyet kriterleri Fransa'nın Mali'ye düzenlediği askeri müdahalede yeterli bir şekilde ortaya çıkmamıştır. Her ne kadar Fransa R2P kapsamında kuvvet kullandığını iddia etmiş olsa da bu durumun R2P'nin yasallık ve meşruiyet çerçevesi açısından geçerli olmadığı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, bu çalışmada ortaya koyulduğu gibi R2P normunun devletler tarafından kötüye kullanımı söz konusu olsa bile R2P'nin çizmiş olduğu yasal ve meşru çerçevenin bu tip kuvvet kullanımlarını uluslararası hukuk açısından geçersiz kılmaktadır.

Kaynakça

- Arab Center for Research and Policy Studies (ACRPS), Policy Analysis Unit. (2013). *France's recent military intervention in Mali*. <http://english.dohainstitute.org/release/ef245dc9-6cb8-4592-9cbd-209503564fd7> adresinden erişildi.
- Arnaud, G. (2012). *Fransız büyükelçisinin konuşması*. <http://www.franceonu.org/france-at-the-united-nations/press-room/statements-at-open-meetings/security-council/article/10-december-2012-security-council> adresinden erişildi.
- Arsava, F. A. (2011). Egemenlik ve koruma sorumluluğu. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 101-124.
- BBC. (2013). *France confirms Mali military intervention*. <http://www.bbc.com/news/world-africa-20991719> adresinden erişildi.
- Bellamy, A. J. (2010). The responsibility to protect-five years on. *Ethics & International Affairs*, 24(2), 143–169.
- Bensouda, F. (2013). Situation in Mali Article 53(1) Report. *International Criminal Court*. http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situationsandcases/situations/icc0112/Documents/SASMaliArticle53_1PublicReportENG16Jan2013.pdf adresinden erişildi.
- Bergamaschi, I. (2013). French military intervention in Mali: Inevitable, consensual yet insufficient. *Stability: International Journal of Security & Development*, 2(2), 1-11.
- Chafer, T. (2002). Franco-African relations: no longer so exceptional?. *African Affairs*, 101(404), 343–363.
- Chafer, T. (2014). Hollande and Africa policy. *Modern & Contemporary France*, 22(4), 513–531.
- Coco, A., Kaboré, A., & Maillart, J. B. (2013). The Malian conflict and international law. *The Global Journal*. <http://theglobaljournal.net/article/view/996/> adresinden erişildi.
- Emerson, S. A. (2011). Desert insurgency: Lessons from the third Tuareg rebellion. *Small Wars & Insurgencies*, 22(4), 669–687.
- Evans, G. J. (2008). *The responsibility to protect: ending mass atrocity crimes once and for all*. Brookings Institution Press.
- Fabius, L. (2013). Mali: French actions in Mali. <http://www.ambafrance-uk.org/Laurent-Fabius-on-French-actions> adresinden erişildi.
- Fabius, L. (2013). *Mali: press conference*. <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/mali-224/events-2627/article/mali-press-conference-given-by> adresinden erişildi.
- Francioni, F., & Bekkar, C. (2013). *Responsibility to protect, humanitarian intervention and*

human rights: Lesson from Libya to Mali.
http://www.iai.it/sites/default/files/TW_WP_15.pdf adresinden erişildi.

François Hollande. (2012). *XXe Conférence des ambassadeurs.*
<http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/vues/Kiosque/FranceDiplomatie/kiosque.php?fichier=b afr2012-08-28.html#Chapitre1> adresinden erişildi.

François Hollande. (2013). *Sur les relations entre la France et les Emirats arabes unis et sur l'intervention militaire française au Mali.* <http://discours.vie-publique.fr/notices/137000095.html> adresinden erişildi.

Global Center for Responsibility to Protect. (2013). *Population at risk in Mali.*
<http://www.globalr2p.org/regions/mali> adresinden erişildi.

Goudin, P. (2013). France-Mali: Check list pour une intervention. *Etudes Géostratégiques.*
<http://etudesgeostrategiques.com/2013/01/15/france-mali-check-list-pour-une-intervention/> adresinden erişildi.

Hehir, A. (2008). *Humanitarian intervention after Kosovo: Iraq, Darfur and the record of global civil society.* Palgrave Macmillan.

Hoffmann, J., Nollkaemper, A., & Swerissen, I. (2012). *Responsibility to protect: from principle to practice.* Pallas Publications.

Human Rights Watch. (2012). *UN Human Rights Council: Statement on the situation of the Rohingya in Burma, and on the situation throughout Mali.*
<http://www.hrw.org/news/2012/09/10/un-human-rights-council-statement-situation-rohingya-burma-and-situation-throughout-> adresinden erişildi.

Kanti, M. I. (2013). The French intervention in Mali. *African Perspectives, 11*(38), 19-22.

Kassim, Y. R. (2014). *The geopolitics of intervention.* Springer Briefs in Political Science. Singapore: Springer Singapore.

Kontorovich, E. (2013). France's Mali war & international law. *The Volokh Conspiracy.*
<http://volokh.com/2013/01/18/frances-mali-war-international-law/> adresinden erişildi.

Lowe, R. (2013). Mali: successful and legal intervention, but questions remain. *International Bar Association.* <http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=94897c09-d3c7-45ac-baea-e8331878510e> adresinden erişildi.

Nossiter, A. (2012). Soldiers overthrow Mali government in setback for democracy in Africa. *The New York Times.* http://www.nytimes.com/2012/03/23/world/africa/mali-coup-france-calls-for-elections.html?pagewanted=all&_r=1 adresinden erişildi.

Orford, A. (2011). *International authority and the responsibility to protect.* Cambridge University Press.

Pingeot, L., & Obenland, W. (2014). *In whose name: a critical view on the responsibility to protect.* Global Policy Forum.
https://www.globalpolicy.org/images/pdfs/images/pdfs/In_whose_name_web.pdf adresinden erişildi.

Serrano, M., & Weiss, T. G. (2013). *The international politics of human rights: Rallying to the R2P cause?.* Routledge. <https://www.routledge.com/The-International-Politics-of-Human-Rights-Rallying-to-the-R2P-Cause/Serrano-Weiss/p/book/9780415626347> adresinden erişildi.

Syedfarshi, A. (2015). French interventionism in the age of R2P: A critical examination of the

- case of Mali. *Creighton International and Comparative Law Journal (CICLJ)*, 7(1), 2-36.
- Solomon, H. (2013). Mali: West Africa's Afghanistan. *The RUSI Journal*, 158(1), 12–19.
- Thakur, R., & Weiss, T. G. (2009). R2P: from idea to norm - and action? *Global Responsibility to Protect*, 1(1), 22-53
- The International Commission on Intervention and State Sovereignty. (2001). *The responsibility to protect*. http://responsibilitytoprotect.org/ICISS_Report.pdf adresinden erişildi.
- The International Federation for Human Rights (FIDH). (2012). *Crimes de guerre au Nord-Mali*. <https://www.fidh.org/IMG/pdf/rapmali592f.pdf> adresinden erişildi.
- United Nations, General Assembly. (2005). *World summit outcome*. <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf> adresinden erişildi.
- United Nations, Secretary-General. (2009). *Follow-up to the outcome of the Millennium Summit*. <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/EEF9DE1F698AA70D8525755100631D7C> adresinden erişildi.
- United Nations, Security Council. (2007). *Letter dated 31 August 2007 from the Secretary-General addressed to the president of the Security Council*. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Gen_S2007_721.pdf adresinden erişildi.
- United Nations, Security Council. (2012). *Resolution 2085*. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2085.pdf adresinden erişildi.
- United Nations, The High-level Panel on Threats, Challenges and Change. (2004). *A more secure world: our shared responsibility*. http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf adresinden erişildi.
- Welsh, J. M. (Ed.). (2004). *Humanitarian intervention and international relations*. Oxford University Press.